

Munkások műveltsége

333

Napokig barangoltam, érdeklődtem s beszélgettem azon a területen, mely a budapesti munkásosztálynak Angyalföld és Csepel mellett egyik fellegvára; ahova a magyar munkásmozgalom annyi emléke fűződik; amelynek egyes épületei — például a régi munkásotthon —, vagy egyes szakmái — például az újpesti bőrösök — már bevonultak a huszadik század magyar történelemkönyvébe.

Amit történelmünk feudális alakjainak a csipkés tornyú lovagvár jelentett, vagy nemes uraiméknak a vármegye hajdúival, azt jelenti az új osztálynak Újpest — a harc egyik színtere ez, hol vérben és vasban fogant a győzelem. Budapest negyedik kerülete ez a terület, a Duna és Rákospalota közt, délen az Angyalfölddel, mely baráti szomszédvárként annyi jó fiát küldte ide; északon pedig Megyerrel, azon túl a szelíd lankákkal, melyek az urbánus táj után a magyar vidék lírai szépségébe vesznek bele.

Ezen a területen csaknem százezer ember él. Nagyrészt fizikai munkások, családtagjaikkal. A barangolás során a munkások műveltségének kérdése érdekelt. Részletesebben: melyek itt a kulturális forradalom lényeges vonásai? Hol történt előretörés, hol van visszamaradás? Volt-e lényeges megtorpanás az ellenforradalom után s mennyi idő alatt heverték ki a károkat? Milyen a kulturális szomjúság, s milyen a műveltség keresésének iránya? Emelkedik-e az üzemi és területi könyvtárak olvasóinak száma, s az olvasók közt mennyi a nő, s mennyi a fiatal? Mi van a színház, mozi körül? Ki tanul, ki nem tanul; mit keresnek az emberek; milyen a politikai és erkölcsi kérdések iránti érdeklődés; kielégítik-e a — nyilván — roppant erejű érdeklődést?

Magyarul: hogy állunk?

A társadalmi teodolit, mely a mélyréteget kutatta, a röpke néhány nap alatt ezt mutatta:

2

Átmeneti megtorpanás az ellenforradalom után, majd állandóan és egyenletesen emelkedő érdeklődés a könyv iránt: ez az első híradás, melyet tudtul adhatok.

A negyedben két nagy területi könyvtár — a Szabó Ervin két fiókja — s csaknem ötven üzemi könyvtár működik, közté a Magyar Pamutiparé, húszezer kötettel! A majdnem napról napra növekvő, áradó érdeklődést ki lehet elégíteni, a könyvtárakat fejleszteni tudják, a kerületi tanács is jelentős áldozatokat hoz: csak egyetlen év alatt huszonöt ezer forinttal járult hozzá a Szabó Ervin-fiókok könyvveinek gyarapításához. Ezenkívül a Szabó Ervin könyvtár Árpád úti fiókját a jövő év elején át helyezi az újpesti Bajcsy-Zsilinszky útra, újjáalakított régi épületbe, ahol már olvasóterem és külön ifjúsági könyvtár is lesz.

A kulturális szomjúságról két szám: A Szabó Ervin könyvtár 41-es fiókja (Váci út 65.) 1957-ben kikölcsönzött 27 617 könyvet, 1958-ban már 36 007 darabot. A számok sokat mondanak, de nem mondanak el mindent. A legérdekesebb jelenségek viszont ezek:

Nagyon jó dolog, hogy a nők sokat olvasnak; nem egészen jó dolog, hogy kevés ismeretterjesztő könyvet olvasnak. Az Egyesült Izzóban és a Magyar Pamutiparban (melynek könyvtára a kerület összes textilüzemének könyvtárait ellátja) az olvasók 60—70 százaléka nő. Ennek nemcsak az az oka, hogy textilüzemeinkben nagyrészt nők dolgoznak. A Szabó Ervin könyvtár negyvenegyes fiókjában megvizsgálták az 1958-ban kikölcsönzött könyvek műfaját: 75 százalék volt a szépirodalmi és csak 25 az ismeretterjesztő munka. Ugyanitt a kikölcsönzött kötetek 71,2 százalékát felnőttek, 28,8 százalékát gyerekek vették igénybe. A legfontosabb azonban az — bár még a huszonöt száza-

lékkal sem lehetünk megelégedve —, hogy 1954—55-tel szemben, mikor a negyed üzemi munkásainak húsz százaléka volt az üzemi könyvtárak rendszeres olvasója, ma az üzemi munkásoknak már a huszonöt százaléka veszi igénybe rendszeresen az üzemi könyvtárakat. Félreértés ne essék: ez nem annyit jelent, hogy csak ennyi munkás olvas, mindössze azt, hogy az üzemi könyvtárakban ennyi olvas. Még egy jó jelenség: az Egyesült Izzó és a Magyar Pamutipar vezető könyvtárosainak már főiskolai képesítése van.

A kerület »fehér folt«-ja a megyeri rész. Körülbelül tízezer ember — a nagy távolságok miatt — kiesik a Szabó Ervin fiókok kisugárzásából. Még egy gond, melynek megoldásán töprengeni kellene: két hatalmas üzem, az Egyesült Izzó és a Magyar Pamutipar üzemi könyvtárai szűk helyiségekbe vannak összehúfolva.

3

A szépirodalom erkölcsileg és érzelmileg neveli az embert. Az ismeretek — értelmileg. S annak az osztálynak, mely az emberiség legnagyobb értelmi ügyét, a világ forradalmi átalakítását, a szocializmus századát hozta — ismeretek dolgában is a legműveltebb magyar réteggé kell válnia.

Jó hírt hozhatunk: 1958-ban az újpesti üzemek 123 ismeretterjesztő előadást tartottak 8796 részvevővel, 1959 első hat hónapjában 122 előadást, 11 236 hallgatóval. Újpesten — az üzemeken kívül — két területi művelődési otthon van: a Ságvári Endre művelődési otthonban 1957-ben 34, 1958-ban már 58 ismeretterjesztő előadást tartottak. A hallgatók száma itt majdnem megkétszereződött. A nagy múltú újpesti munkásotthonban 1958. március 1-től 1959. június 30-ig 6905 érdeklődő hallgatta végig a tudományos előadásokat. A Hazafias Népfront rendszeres és folyamatos, egyben igen színvonalas ismeretterjesztő munkát végez 1958 óta. A TIT az újpesti munkásotthonban és az Egyesült Izzóban a történelmi, művészeti, egészségügyi és irodalmi kérdések jobb megértésének előmozdítására munkásakadémiát szervezett; az Egyesült Izzóban kétszázötven dolgozó jelentkezett, többségükben fizikai munkások. 1958 őszén a Chinoinban külön előadássorozatot tartottak a szerelem és a házasság kérdéseiről, a Vacuumtechnikai Gépgyárban pedig az erkölcsről.

A kísérő jelenségek, melyeken gondolkozni érdemes:

Nagyobb az érdeklődés a történelem, mint a technika, az irodalom, mint a tudomány iránt. Feltűnően nagy az érdeklődés a szocialista viselkedést, a társadalmi együttélést, az erkölcsöt, a házasságot tárgyaló előadások iránt — szemben azokkal az előadásokkal, melyek korunk tudományos kérdéseit vetik fel. Jobban fel kellene kelteni az érdeklődést a világnézeti kérdések iránt is. Az üzemek ismeretterjesztő előadásai közt 1958-ban a többi közt ezt a statisztikát olvasom, az első négy sorban: tartottak 28 egészségügyi, 17 irodalmi, 16 politikai és 15 művészeti előadást. Testünk tisztasága fontos kérdés, de értelmünk kitérülése is az: a kor azt kívánja tőlünk, hogy első sorban megismerjük, megszeressük, magunkévá tegyük a technika világának műveltségét. Az újpesti munkásotthonban, ahol klubtagság van, s nyolcszáz fizikai munkás fizeti a tagsági díjat, 1959. március 8. és május 10. közt munkásakadémiát rendeztek a biológia, a technika, a csillagászat és a lélektan kérdéseiről. Az akadémia nagyobb hallgatóságot is megérdemelt volna — sajnos, csak harmincan vettek részt az ismeretek elsajátításában.

»A múlt öröksége olyan kegyetlen, jegyezte meg vizsgálódásaim során egy kulturális munkás, hogy vannak fizikai munkásaink (öreg emberek), akik a kapitalizmus alatt elemit sem végeztek.« Az általános iskolák esti tagozatára

1958—59-ben kétszáz idősebb fizikai munkás jelentkezett, idén pedig már nyolcszázötven. Esti gimnáziumot 58—59-ben százhatvanan végeztek idén már háromezren tanulnak tovább.

4

Az emberek erkölcsi nevelésének van egy eszköze, mellette minden eltörpül. A film, és megint a film. Magyar ország lakossága — ha ide számítom a moziba nem járó agastyánokat, vagy a csecseméket is — évente átlag tizenháromszor megy moziba. Újpest lakossága évente átlag hússzor! A negyed négy millió lakosában 1957-ben megfordult 1 millió 325 ezer néző; 1958-ban 1 millió 812 ezer; 1959 első hat hónapjában — csaknem millió! A KISZ Újpesten szervezte meg az ország első ifjúsági filmklubját, hogy megta- mítsa az ifjúságot a filmet »érteni, érezni, szeretni és élvezni«.

Az első előadás a napokban zajlott le. A vetítés előtt a fiatalok a filmművészetről, mint önálló művészetről hallottak igen színvonalas előadást. Ezután levetítették a nyugatnémet Rosemarie-t, azután pedig megindult az okos, telibetaláló, szenvedélyes, érzelemmel és értelemmel átfűtött vita. Sajnos, nem voltam ott. Az újpesti tanácsnál hallottam, hogy a vita során 15—16—17 éves üzemi lányok és fiúk felnőtteket megszállásosított műveltséggel, tisztánlátással szóltak hozzá a filmhez és — fiataljaink gyakran elnagyolt rossz híre ellenére — szavaikból, véleményükből egy ép, tisztult és erős új erkölcsi világnézet hangja csendült ki.

5

Újpesten nincsen állandó színháza. Miután pedig e pillanatban és még évekig új színházak építésére nem gondolhatunk, mert régi színházainkat kell új köntösbe öltöztetni, a színházi kultúra terjesztésének új formáit kellett kitalálni. Ladányi Ferenc, a Madách Színház igazgatója sietett ennek a százezernyi segítségére. A színház tizenhat művészenek társaságában a napokban felkereste Andrási Gyula újpesti tanácselnököt és szocialista szerződést kötött vele. A tanács, a Hazafias Népfront, az üzemek »teltház akciókat« szerveznek az Izabella téri Madách Színházba; a művészek pedig kijönnek üzemlátogatásra, patronálnak üzemi színjátszó csoportokat, ha idejük engedi, fellépnek egyes üzemek rendezvényein; tanulni fognak a munkásoktól és tanítani is fogják őket. Miután a színház új darabja, a bolgár szerzőtől való »A legnagyobb hullám« bőripari munkások közt játszódik, a színház művészei meglátogatták a Duna cipőgyárat és Táncsics börgyárat, hogy mozgást, légkört tanuljanak.

November 8-án volt a Madách Színház első újpesti előadása — természetesen Pesten. A Varju doktort, Vészi Endre darabját nézték végig az újpesti tanács munkatársai, a tanács tagok és azok, akiket a Hazafias Népfront újpesti szervezete szervezett be. December 13-án ugyanezt a darabot a Chinoin munkásai nézik végig, január 13-án pedig a Magyar Pamutipar dolgozóit. A lényeg, ahogy egy fiatal kultúrmunkástól hallom: főleg azokat vinni be, akik színházba alig-alig járnak, vagy — ilyenek is vannak —, akik még életükben nem voltak színházban. A nézőket külön autóbuszok viszik Újpestre haza.

A teodolit itt is két kilengést mutatott: egyszerre lengett ki bizonyos művelődésbeli elmaradás, ugyanakkor az óriási életszínvonalbeli előretörés felé. Azoknak a fizikai munkásoknak, kik életükben most mennek először színházba, vagy csak egyszer-kétszer láttak színházi előadást, nem kellett az 5—8 forintos jegy. Talán ingyen kívánták? Nem. Csak a húsz forintos hely kellett.

Ruffy Péter